

Bach közelében

*Vallomások a 330 éve született
zeneszerzőről*

Johann Sebastian Bach.
Johann Sebastian Bach.

*„Ez a barokk muzsikás napjaink legmodernebb szerzője lett.
Örök és hipermodern egyszerre, vagy pontosabban:
rá van a legnagyobb szükségünk.”*
Pilinszky János

Szerkesztette: Galambos Ádám

Megjelent Johann Sebastian Bach 330. születésnapja tiszteletére a
Magyarországi Evangélikus Egyház hírportálján,
az evangelikus.hu oldalon.

Ezúton is köszönetet mondunk a szerzőknek.

2015.

Tartalom:

Bubnó Tamás	4
<i>egyházzenész, karvezető</i>	
Eötvös Péter	5
<i>zeneszerző</i>	
Falcsik Mari	6
<i>költő</i>	
Fassang László	9
<i>orgonaművész</i>	
Finta Gergely	10
<i>orgonaművész</i>	
Gáncs Péter	14
<i>evangélikus püspök</i>	
Nagy Tamás	17
<i>építész</i>	
Petőcz András	20
<i>író, költő</i>	
Sárközi Mátyás	22
<i>író</i>	
Szabó István	25
<i>református püspök</i>	
Szabó T. Anna	26
<i>költő</i>	
Vásáry Tamás	27
<i>zongoraművész, karmester</i>	
Zalán Tibor	29
<i>költő</i>	

Bubnó Tamás

„Az egyházi zeneszerző prédikátor és pap is, s ahol a szó már nem elég az érzés kifejezésére, ott a hang ad neki szárnyakat és magasztosítja fel” – írja 1857-ben Liszt Ferenc. Sok nagy génusz sok remekművére igaz ez a megállapítás. Johann Sebastian Bach esetében azonban – véleményem szerint – mindegyikre...

Pár évvel korábban pedig Liszt a következőt veti papírra: „Mielőtt belső, lelki szükség arra irányított, hogy az egyházzenevel mélyebben foglalkozzam és komponálni kezdjek, négy nagy katolikus szerző ilyen irányú munkásságát tanulmányoztam alaposan: Palestrina, Lassus, Bach (!) és Beethoven műveit.” Legkisebb kétségünk se legyen: Liszt tudatosan „tévedett” Bach vallását illetően! Neki a nagy protestáns mester alakja a „katolikus” szó teljességét és eredeti jelentését hordozta: amely egyetemest, általánost jelent.

A szó eredete a görög katholikosz, amely a *kata holon* kifejezésből ered. Ez a *kata* előjárósóból („valami felé”, „valami szerint”) és az „egészet”, „tökéleteset” jelentő *holon* melléknévből származik. A *katholon* jelentése tehát: „az egészhez tartozó”, „teljességben és harmóniában levő”, „egész szerinti”.

A fogalom lényege az egyházi szóhasználatban: „tökéletes módon birtokolni Jézus Krisztus létének minden gazdagságát, a hit teljességét és az üdvösség minden eszközét.” Úgy vélem, Johann Sebastian Bach mindezt birtokolta és zenéjének minden eleme ezt hordozza.

Eötvös Péter

Bár hosszú pályám során karmesterként élő és régebben élt zeneszerzők százaival találkoztam, zeneszerzőként négy nagy B határozza meg azt a bázist, azt a gyökeret, amelyikhez mindig visszatérek: Bach, Beethoven, Bartók, Boulez.

Bach zenéje számomra olyan, mint egy önmagában álló, nagyon széles lépcső, amely végtelenül halad felfelé.

Beethoven zenéje olyan mint a Világfa, a koronája és a gyökere egyformán és állandóan szélesedik, egyre dúsabb, a vastag tartó ágak és a vékony gallyak viszonya harmonikus, de vad.

Bartók az anyanyelvemen zenél.

Boulez egy kristály. Fénylő, csiszolt, ezer fénytörés. Vektorok kusza szövevénye, amely mindig rendet alkot.

Ha gondolataim szétszóródnak, ez a **4B** teremti meg számomra a koncentrációt és azt a szellemi teret, amelyben dolgozni tudok.

Falcsik Mari

*Dünnnyögés 1 Kvintkánonra**

így: árván Ember mégis mindig
míg emberként: ettől míg élsz
nem szabadít

nem nyúlik két kéz ki az égből
nem harcol meg rettentő
akarásoddal sem

nem szabadít:
míg emberként végig még egyedül
bizony amíg élsz

ne takard el
nézd és tudjad: lelked zárván
önnön voltod legmélyén
amíg élsz
egyedül

majd aztán
gyűjt fel:
malmán mint búzaszem
őrlődsz
és leperegsz
liszt lesz: a kovász részévé tesz
neki növekedsz
így süti kenyerünk
így szeret ő

** J. S. Bach: Goldberg-variációk. Variatio 15. Canone alla Quinta a 1 Clav:
Andante. Ea.: Glenn Gould, 1981

ő: gondos gazdád egyetlen szem
el nem veszhet: mind kell néki
mind az övé

és Meister Bach ácsolja a malmot
hajló hídját méred (egy - két - egy - két)
hamar átérnél –

még
ne siess:
hagyd hogy visszhangozzék még ez a hang
ez az eleven

ne siess még
hagyd hogy benned visszhangozzék
árván bár míg embertestben

ez még csak
próba:
Bach mester hídja csak
és még
mint akadály
ott lenn a patak: áll még benne
túlhan a kereke
– majd mire belefordul
épp odaérsz

még hídját méred Bach mesterrel
egy és kettő míg majd egyszer
kereken fordít és ott
ott már

patak-akadály sem lesz többé
ott majd pördül
egy és kettő fel még fel még
átér mindjárt
elhagy az anyagod
szűnik a lehúzó súly
fogy a levegő
oszlik az egyedülség –

zúgó malmán egy és kettő
mindaddig míg
por
nem léssz
s akkor nyílik
s akkor lesz majd véled minden: együtt
az *együtt* mit nem bíratsz még míg élsz
bár már zúgló vízén átalhúzván ível a híd –
a te hidad
nézd nézd mert ez már kész

A Bach24 közösségi élmény. Virrasztás annak emléke felett, aki a teremtés csodájának egyik legkézzelfoghatóbb lenyomatát hagyományozta az emberiségre. Virrasztani a frissen elvesztett közeli hozzátartozó felett szoktunk. Bach örökkévalósága ellenére közeli és hozzánk tartozó. Nélküle a zenetörténet egészen máshogy alakult volna, sőt talán az orgona mint hangszer már nem is létezne....

Hozzánk tartozik és legalább arra az időre míg őt hallgatjuk mi is jobban egymáshoz tartozunk.

Belső zarándoklat. Minél beljebb kerülünk Bach zenei világába, annál tágasabbnak érezzük és valami lényegeset tudunk meg önmagunkról és a világról. Ez erőfeszítéssel jár, melynek éppúgy része a koncentráció mint az ellazulás. Mindannyian befelé indulunk és saját utunkon haladva máshova érkezünk meg, de egymáshoz ennek ellenére közelebb kerülünk.

Teljesítménytúra? Igen az is benne van. Ahogy a fellépő organisták számára is embert próbáló feladat 80-100 percet szünet nélkül játszani (az éjszakai jelenlétről nem is beszélve) ugyanúgy a közönség is bekapcsolódhat ebbe az erőpróbába. Bach zenéje végtelenített energiaforrásként gondoskodik az újratöltődés lehetőségéről. És a holtpontok után egyszer csak jön a megtisztulás lebegő állapota. Talán helyesebb lenne ezoterikus teljesítménytúrának hívni.

Finta Gergely

Szubjektív gondolatok Bachról

2015. március 21-én ünnepeljük Johann Sebastian Bach születésének 330. évfordulóját. Világszerte különleges koncertekkel, fesztiválokkal emlékeznek meg erről. Ezekben a napokban intenzívebben irányul a figyelem zenéjére. Persze alkalom is ez arra, hogy az „ünnepelttel” kapcsolatos élményeinket összegezzük és átgondoljuk, miért is fontos számunkra Bach?

A lipcsei mester művészetével kapcsolatban bennem először gyermekkori élmények tűnnek elő az 1970-es évek második feléből, amikor még alsó tagozatosként szüleimmel elmentünk a Deák téri karácsonyi oratórium és passió előadásokra. Máig elevenen él bennem az az intenzív élmény, amit ezek az alkalmak jelentettek. Bach zenéjének mélysége ekkor ragadott meg, és azóta is fogva tart.

Szintén gyermekkoromtól kezdve vonzódok az orgonazene iránt és már iskolás koromban kerestem a lehetőséget, hogy minél többször hallhassam Bach orgonaműveit istentiszteleteken, koncerteken vagy éppen az akkor kapható itthoni és NDK-ban készült feketelemezeken. Igazában ezek az élmények vonzottak a zenei pálya felé. És a pályán járva a legszebb, legértékesebb percek azok, amit az ő műveivel tölthetek.

Bach művészetével persze sokan vannak így, köztük a zenetörténet kiemelkedő alakjai is. Jellemző például, hogy Brahms egyszer így nyilatkozott: „Ha az egész zeneirodalom –Beethoven, Schubert, Schumann–

eltűnne, nagyon fájdalmas dolog volna, de ha Bach eltűnne, akkor vigasztalhatatlan lennénk.”

Hogy mi lehet a magyarázata ennek a különleges kiemelt helynek? Nehéz ezt megmagyarázni, de az arány szó jut elsőnek eszembe ezzel kapcsolatban. Bach műveiben kiegyensúlyozott arányban van jelen értelem és érzelem. Bartók pedig a melodikus és ritmikus elem egyensúlyát emeli ki. Ebben a kiegyensúlyozottságban, jó arányban, mintha a világ-egyetem rendje tükröződne vissza. Azt hiszem, ennek köszönhető, hogy Bach muzsikája egyetemesen mindenkit képes megszólítani.

Nála találjuk meg legtökéletesebben a horizontális és vertikális zenei gondolkozás egyensúlyát is. Ez azt jelenti, hogy a zenei harmóniák és az egyes szólamok önálló és egymás fölött megvalósuló szólamvezetése egyenrangú és egységes módon van jelen kompozícióiban. Ebben pedig mintha a Bach számára is origót jelentő, egymást metsző függőleges és vízszintes vonalakból kirajzolódó kereszt tükröződne vissza.

Művei annak is mintapéldái, hogyan él és lüktet egymással elválaszthatatlan egységben tartalom és forma, technika és zenei mondanivaló. Pedagógiai céllal írt darabjaiban a „mesterség” gyakoroltatása mindig elmélyült tartalommal és a legmagasabb művészi igényességgel jár együtt – gondoljunk csak az Orgelbüchlein vagy a Klavierübung korálelőjátékaira.

Ezzel az egységes gondolkozással integrálta művészetébe korának zenei stílusait, amelyeket teljes mértékben ismert, legyen szó táncjátékokról, francia nyitányról, vagy olasz concerto-ról. Ugyanilyen magától értődően vált zenei nyelve egyik legmeghatározóbb részévé a lutheránus korál. Orgonaművek és kantáták

során figyelhetjük meg ezt. Ez a természetesség jellemezte akkor is, amikor a korabeli evangélikus liturgia számára írt. Művészete és élete a liturgia és oktatás egységes látásmódja jegyében telt. Zeneakadémiai tanárom, Földes Imre mondata jut itt eszembe: „Kollégák, gondolják meg, ha nem lett volna Luther, nem lenne Bach.”

Amikor előadóként szembesülünk mindezzel, a legértékesebbel való találkozás élményét élhetjük át, de a Bach-művek előadása egyúttal a legkomolyabb kihívást is jelenti. Minden hangnak és részletnek szerepe van, de nem szabad, hogy elvesszen az egész folyamat íve. Egyaránt tükrözni a szerkezetet és az érzelmi történetet, majdnem lehetetlen vállalkozás. Az előadónak is imádsága lehet a két szó: J. J. – Jesu juva! (Jézus segíts!), amelyet a szerző is odaírt darabjai elő. Közben maguk a művek is segítik a játékost, pontosan homogenitásukkal. Ezt élem át akkor is, amikor műveit gyakorolom, mostanában épp a 330. születésnap hangversenyre készülök. Hosszú órák koncentrált munkája után feltöltődve, bizonyos értelemben frissebben állok fel a hangszertől.

A március 21-ei műsor gerincét olyan korálfeldolgozások adják, amelyeket első munkahelyén, Arnstadtban írt Bach. Ezek közül több minden bizonnyal a legritkábban játszott Bach-kompozíciók közé tartozik – pedig mind remekmű. A sokféle kompozíciós stílus közös jellemzője a legtöbb esetben a polifon szerkesztésmód és a merész harmóniai fordulatok alkalmazása.

A mostani műsorban a korálelőjátékok az egyházi esztendő és az istentisztelet rendje szerint követik egymást. Az első részben adventi, karácsonyi és újévi énekek kaptak helyet. Ezeket tagolja a négy tételes

Kyrie-variációsorozat, valamint a Gloria és Credo énekekre írt fuga és a prédikáció előtt használatos korál feldolgozása.

A második részben böjti és nagyheti énekek mellett a német Agnus Dei (O Lamm Gottes unschuldig) és az örökélet reménységét kifejező tételek szerepelnek, köztük a változatos kompozíciós stílusokat felvonultató Christus der uns selig macht, a kettőspedált alkalmazó Ach Gott vom Himmel sieh darein.

A műsor elején, közepén és végén pedig egy-egy érettebb kori kompozíció szólal meg: a karácsonyi örömet sugárzó C-dúr prelúdium és fuga, a G-dúr gamba szonáta egy tételének átirata, valamint a passió fájdalmát és győzelmét zenébe foglaló h-moll prelúdium és fuga.

Érett kompozíciók és a zseni fiatalkori merész szárnypróbálgatásai békésen megférnek egy programban, hiszen mindegyikben ugyanaz a hihetetlen gazdagság tükröződik, amit Beethoven így fogalmazott meg: „Nicht Bach, Meer sollte man heissen” – „Nem Bachnak –pataknak-, tengernek kellene nevezni.”

Gáncs Péter

*„Rövid az élet,
hogy mást hallgassunk...”*

Gyermekkoromban Édesapámtól gyakran hallottam a fenti szellemesen túlzó vallomást. Ő szinte megszállott Bach-kutató volt, aki harminc évvel ezelőtt, 1985-ben, a 300. születési jubileumra „Az ötödik evangélista?” címmel könyvet írt, ami az Evangélikus Sajtóosztály gondozásában jelent meg.

A cím végén a kérdőjel is utal arra, hogy a Nátán Söderblom által megfogalmazott definíció, mely szerint Johann Sebastian Bachban az ötödik evangélistát tisztelhetjük, csak átvitt értelemben használható. Erre utal Gáncs Aladár könyve előszavában: Szűkebb értelemben biztos, hogy nem sorolható Bach az evangélisták közé. Zenéje nem forrás, és nem kinyilatkoztatás úgy, mint akár a négy evangélium, vagy a Biblia bármelyik könyve. De nevezhető evangélistának abban a tágabb értelemben, hogy zenéjének eszmei tartalma a fiatalkori korálelőjátékoktól kezdve a nagy passiókig, vagy a h-moll miséig: az evangélium. Bach mondani akar valamit... Szó szerint úgy, ahogyan kétszáz évvel előtte Luther Márton a zenekedvelő reformátor megfogalmazta: *„Isten a zene által is hirdeti az evangéliumot.”*

Bach evangéliumhirdetésének ereje, vonzása mit sem veszített az évszázadok múlásával. Jól emlékszem arra, amikor 1969-ben(!) Édesapám elkezdte a nyíregyházi nagytemplomban a hétfő esti orgonafélórát. Kilencven százalékban Bach-művek „prédikáltak”, és volt úgy, hogy ezren is eljöttek egy

hétköznapi este. Ezeknek a zenés evangelizációknak is komoly része volt abban, hogy a lelkesi hivatást választottam.

A pesti teológiai akadémiára kerülve hamarosan beléptem a Lutheránia énekkarba, ahol Weltler Jenő karnagy jóvoltából újabb csodálatos Bach élményekkel gazdagodhattam. Még most is előttem van, ahogy Jenő bácsi térdre ereszkedve vezényelte a János passió egyik legszebb koráltételét... Az oratórius művek prédikatív erejét fokozta, hogy akkoriban még magyar fordításban énekeltünk. Lehet, hogy a prozódia nem volt mindig tökéletes, de legalább mindenki érthette miről, Kiről énekelünk. Vajon nem éppen ez lenne ma is a reformáció egyik drága öröksége?!

Segédlelkési szolgálatomat a budavári gyülekezetben kezdtem, ahol akkoriban élte fénykorát Peskó György orgonaművész. Bach össze orgonaművét többször is végigjátszotta egy igen népszerű sorozat keretében, a bécsi kapu téri templomban. Gyakran ugratott minket, lelkészeket, hogy ha mi prédikálunk, bőven akad hely a templomban, de ha Bach „predikál” az ő közreműködésével még állnak is a zsúfolt templomban...

Ugyanez a tömegélmény kísérte már a hetvenes években is a nagy Bach-művek Deák téri előadását. Emlékszem olyan János-passióra, amikor Keken András alig tudott feljutni a szószékre, mert a lépcsőn is ültek. Hála Istennek, Bach muzsikájának ez a vonzása napjainkban is megmaradt. A legutóbbi Karácsonyi oratórium estén sokan kiszorultak az utcára, ahogy mondani szokták: „még a csilláron is lógtak...”

Ilyenkor szószékre lépni, az „ötödik evangélistával” együtt ígét hirdetni, életem legszebb ajándékai közé tartozik. Ilyenkor mindig eszembe jut

Édesapám bölcs tanácsa: „*Rövid az élet, hogy mást hallgassunk, mint Bachot...*” De ha olykor mást is hallgatunk, ami természetesen velem is előfordul, reménykedhetünk abban, hogy odaát, odafönn majd a h-moll mise Sanctus-tételével fognak köszönteni minket az angyalok...

Nagy Tamás

Menekülő út

Alig hogy igent mondtam a felkérésnek, hogy Johann Sebastian Bach születésének 330. évfordulója alkalmából fogalmazzam meg, mit jelent számomra Bach zenéje, ólomsúlyként kezdett nehezedni rám a felismerés: de hát Pilinszky már mindent elmondott Bach zenéjével kapcsolatban, ami egy zenével profi módon nem foglalkozó alkotó ember fejében megfordulhat.

Idegesen vettem le sorban a Pilinszky köteteket a polcra, olvastam el a vele készített interjúkat, és csak fokozódott bennem a szorongás: ez az ember ugyanazt gondolta, mint én, de ő ráadásul gyönyörű, drámai mondatokban szavakba is tudta foglalni azokat.

Menekülő útként az jutott eszembe, hogy megpróbálom számba venni azokat az építészeket, akikre úgy tekintek, mint akik ugyanazzal a *teljességre* való fanatikus törekvéssel hozták létre műveiket, mint a nagy német zeneszerző. Furcsa módon nem Bach kortársai, a nagy barokk mesterek jutottak eszembe, hanem három XX. századi építész: a svéd Sigurd Lewerentz, a német Rudolf Schwarz és a holland Hans van der Laan.

Mindhárman a modern építészet kevésbé ünnepelt, kicsit a háttérben dolgozó mesterei voltak, akiket az építész társadalom a „másik modern” legjelesebb képviselőiként tart számon.

Egyetértek Pilinszkyvel, aki azt állítja: „ahogy múlik az idő, úgy nő Bach muzsikájának súlya és jelentősége. És egészen bizonyos, hogy senkinek idáig

nem mondott annyit, mint a XX. század emberének”.

Lewerentz malmói temetője, vagy a Gunar Asplunddal közösen tervezett stockholmi Woodland Cemetery épületegyüttese ugyanazt a *mély csendet* és *monumentalitást* hordozza, mint egy Bach mise. A Klippanban felépült St.Peter ill. a Björkhageni St.Mark templom egyszerre *modern* és *ősi* atmoszférája a Bach fugák világával rokon számomra.

Rudolf Schwarz templomaiban – kettőt emelnék ki: az Aachenben megépült St.Fronleichnam és a Düreni St. Anna zárándoktemplomot – ugyanaz az *univerzalitás* dominál, mint Bach műveiben, *magasság* és *mélység* drámai egysége.

Hans van der Laan bencés szerzetes építész Vaalsban létrehozott kolostoregyüttese egy nagyszabású Bach passió csodálatos *harmóniájával* mérhető. Különös ellentmondásnak tűnhet, hogy a holland építész végletes *puritánsága* épp a *barokk* géniusz lelkiségével állítható párhuzamba.

De biztos vagyok benne, hogy Bach otthon érezné magát a nyers téglafalak között, az egyszerűen formált, de nagyon is *pontos ritumus-* és *arányrendszerben* megszerkesztett épületben. Elképzelem, ahogy a könyvtárszobából Bach *sonatinája* szűrődik ki a Kurtág házaspár interpretációjában (egyébként az egyik kedvencem). Tér-tömeg-anyag-fény tökéletes zenei *összhangját* idézi ez az építészet számomra.

Hogy személyes vonatkozása is legyen e rövid hozzászólásnak, én leggyakrabban Bach hat cselló szvitjét hallgatom. Perényi mestert igen nagyra becsülöm – legutóbb Pannonhalmán, az Arcus Temporum fesztiválon hallottam fantasztikus előadásában ezt a műve –, de szívemhez legközelebb Pablo Casals 1936-ban és 38-ban Párizsban és Londonban rögzített

felvétele áll. A katalán zseni nyers, darabos előadása talán jobban tükrözi Bach eredeti vízióját.

A hamarosan elkészülő Szentkúti Zarándokközpont tervezése közben számtalanszor hallgattam végig ezt a Casals interpretációt, afféle „munkazene” volt számomra.

Titkos vágyam, hogy ebben az eldugott Mátra-völgyben kőből-fából-betonból megépített épületegyüttesben akad majd zarándok, aki hallani véli ezt a földön túli zenét a falak között.

Petőcz András:

Bach hallgatása közben

(D-moll tokkáta és fuga)

Először azt hittem, hogy maga az Úr,
az Isten szólít, először azt hittem.

•

Ültem egy templomban, a padban,
és megszólalt valami égből jött dallam,

szinte rám szólt. Az első hangok -
mint mikor félreverik a harangot,

olyan erősen és magasztosan zengett,
legfeljebb az Úr az, aki ezáltal üzenhet,

gondoltam magamban. Gyerek voltam még,
legfeljebb kamasz. Éreztem, elfogad az Ég,

ezzel az orgona-hanggal, és megremegtem:
valami sosem-volt sejtelemben,

hogy része vagyok, igen, a Mindenségnek,
és az Isten, ezt a tudást, velem, így érteté meg,

velem, a gyerekekkel,
aki csak alig-ember,

hogy valami több vagyok az által,
hogy szól az orgona. A Nagyvilággal,

vagy az Istennel is egy,
egy képlékeny mindenség-elegy,

hogy ez vagyok én:
Örökkévaló, isteni lény.

•

Ma már tudom, a nagyozolás bűnébe estem,
amikor azt hittem, megszólít az Úr az orgona-hangban.

Éppen fordítva: az ember szólítja a zenével az Urat,
és ahogy szólítja – *az Úr majd utat mutat.*

Sárközi Mátyás

BACH

Kilenc évesen intézetbe kerültem. A háború utáni megpezsztült időkben anyám újraindította a népi írók folyóratát, a Választ, és könyvkiadót alapított. Velem nem volt ideje foglalkozni, így jobbnak látta, ha bedug egy internátusba. Ez szerencsémre Sztéhló Gábor Gaudiopolis nevű gyermek köztársasága volt, amely viselte a kivérzett ország szegénységének jeleit, de a légköre családias volt, meghatározta a nem mindennapi lelkész egyéniség áradó humánuma és szeretete. Nagy vallásoskodás nem jellemezte Gaudiopolist, de vacsora után Gábor bácsi rövid imát mondott, és elénekeltük az evangélikus zsoltároskönyvből: „Ez a nap is csendesen,/ megint elmúlt Istenem./ Semmi bajom nem esett,/ szent karod védelmezett.”

Ma is szeretem zenével zárni a munkával telt, olykor gondokkal terhelt napot. Éjfél előtt, mikor nyugovóra térek, bekapcsolom a két kis extra hangszóróval felszerelt komputert, rákattintok a Youtube-ra, és zsongatok magamnak félórányi léleknyugtatót, ha éppen nem Chopin etűdöket Horowitz vagy Rubinstein előadásában, akkor valami súlyosabban fenségeseget, általában a Máté-passiót.

A kommunista diktatúra idején, tizenhét évesen kezdtem énekelni a budavári Mátyás templom kórusában. Afféle világnézeti hittevéssnek is nevezhető volt, hogy felvételre jelentkeztem Bárdos Lajosnál, amellett, hogy zenét szerető és zenét ártérző ember számára öröm a közös éneklés, különösen egy kiváló

karban, s egy olyan templomban, amely a zenés miséihez zenekart alkalmazhat. Basszistája volt a kórusnak a bátyám, a szoprán szólam erőssége zenetanárnő nővérem, a tenorban énekelt a férje. Kórusvezetőnket végtelenül tiszteltük. Bárdos a Zeneakadémia egyházzenei tanszékét vezette, de ez a kommunista időkben ellehetetlenült és megszűnt. A professzort, a megbecsült zenészt, már csak tizenegy gyermekére való tekintettel sem bocsátották el, de lefokozták a prozódia tanárává. Így afféle mártírnak tekintettük karmesterünket, csakúgy mint a kor másik egyházzeneész üldözöttjét, Werner Alajos katolikus papot, aki remek gyerekkart szervezett Schola Cantorum Sabariensis néven, ezt a kommunista hatóságok betiltották, s mikor Werner titokban tovább énekelt „fiaival” Bach motettákat és Kodály vagy Bárdos szerzeményeket, bebörtönözték. Volt némi dac és csakazértis szellem abban, ahogyan a Mátyás templomban olykor sikerült összeszedni minden erőnket és tudásunkat, hogy előadjuk Bach H-moll miséjét. Ma is előttem van a kórusról letekintve elém táruló látvány: a jéghideg templomban szorosan zsúfolódó hívőcsereg, amint átadja magát a bachi zene nem evilági harmóniáinak, s csapong a fejek felett, a magasban a kizárólag oratóriuménekesként fellépő Farkas Ilonka koloratúrájának tiszta csillogása.

Tizenkilenc éves koromban Angliába vetődve, diák albérletemben, ha feledni akartam napi gondjaimat, a csodás hangú, felfedezése után alig néhány évvel súlyos betegségben meghalt vidéki postamesternő, Kathleen Ferrier hanglemezét tettem a gramofon korongjára: „Erbarne dich, mein Gott”. Manapság, esti zenés áhítatom alkalmával, általában Hamari Júlia ihletett előadásában hallgatom ugyanezt a komputer

segítségével, a Passiót magát meg rendszerint a Tomaschor-ral, ezekkel az elképesztő muzikalitással és tisztasággal bonyolult bach-i zenesorokat zengő kisgyerekekkel.

Tavaly augusztusban Budapesten járván, sikerült megaranyozni a hazai utat a Deák-téri H-moll mise élményével. Ennek a szép előadásnak is volt számomra olyan mellékszöngéje, hogy lám, egybegyűltünk itt, hogy a napi politika dágványából kiemelkedve, Bach istenes zenéjével felemeljük lelkünket az emberi összetartozás magasabb szférájába.

2.

Többféle variánsa ismert a régi mondásnak, amit én így szoktam idézni: *„Ha Mozart zenéje szól, arra az angyalok figyelnek. Ha Bach-é, azt maga a Jóisten hallgatja.”*

Szabó István

B-A-C-H

Bach, nem hasonlítható.

Bach csak hasonlattal mondható.

Bach: vízesés robaja, erdők hallgatása?

Bach: gyászoló esedezése, remény ujjongása?

Bach: buzgó isten-epekedés.

Aki mi vagyunk: Johann Sebastian Bach.

Aki én vagyok, ha énekelek és imádkozom.

Aki mi vagyunk, amikor imdtkozunk, mert
énekelünk.

Aki mi vagyunk: Bach, amilyen lehetnénk az
isteni harmóniában.

Ahogy hív: isten-harang.

Csak hang.

Csak ennyi kell: hallhatunk.

Csak annyi, hogy hallhatjuk. Hallgatunk rá.

Csak lélek és zene.

Csak élet: isten-tükör.

Hang, egyszál maga lépeget egy húron, száll sípról sípra
az orgonán.

Hang – mind együtt, egyik sem egyforma, de
mind egyfelé hangzó.

Ha látvány: kapsok és kötések.

Hogy mégsem pusztá váz az élet: a lélek
szívesen lakik itt.

Hová fordulna? Istenhez fordulni hív a hang.

Hang. Isten a hang.

Bach: Visszhang.

Szabó T. Anna

*Bach d-moll kettősversenyének
hallgatása közben*

A rend. Sodródó felhők rendje, lomboké,
hajló füveké szélben, fergeteg
szirmok hullása, kavargása, nádak
sziszegése, zöld bambuszok
surlása-suttogása, sárga por
körforgása az úton, zivatar
robbanásának rendje, ragyogó
tócsák nyoma a sárban, felfelé
köröző varjak, fecskevillanás
cikkakkos rendje, fraktál-ágakon
levelek fényes erezte, lepkék
hímpora, kígyók pikkelye, halak
egyszerre-fordulása, éhes seregélyek
zurrogó rendje, tücsökcirpelés
szénaszagú és csillagillatú
sokhangúsága, tengeremelő
holdmágnes rendje, szél lélegzete,
hullámrobajlás hangja a sötétben,
vér zúgása a fülben, üveghangcsengők
borzongatása bőrön és gerincen,
fűhegy csiklandozása, zuhanó
fenyőfa döndülése, vad szívverés –
halál után a lélek könnyűsége,
ahogy visszanéz, lát földet és felhőt,
sziromvihart és fényes pocsolyát,
mindent egyszerre tud, test nélkül érez,
forog és mégse szédül, úgy suhan
hogy nincstelenségében lenni se vágyik,
hisz ami volt az lesz is. Ez a rend.

Vásáry Tamás

Johann Sebastian Bachról

Ferruccio Busoni mondása volt: „*Bach az Isten, Mozart az Angyal, Beethoven az Ember.*” És valóban, kicsi gyerekkorom óta mind a mai napig, ha Bachot hallom, játszom vagy dirigálom, tudom, hogy ő a zene alfája és ómegája. Rajta keresztül az Isten szólal meg és a végső anyagi megfogalmazás a legtökéletesebb mentális struktúrában ölt hangokat.

Amikor az életemben emocionális válságba kerültem, Bach zenéje mindig megoldást hozott. Megnyugodtam a nagy kozmikus rend hallatán. Az anekdota szerint Bárdos Lajos zeneszerzés óráján analizálta valamelyik Bach fűgát, ahol a fűgaszerkezet minden lehetséges részét felhasználta, és a végén ezzel a konklúzióval zárta óráját: „*És mindennek ellenére nagy zene.*”

Amikor megkérdeztem Fishcher Annie-t, ő számára mit jelent Bach, ezt mondta: „*Egy óriási nagy szív.*” Pedig szeretnek zenetudósaink Bach elméjére hivatkozni indokolván, hogy miért ő a mesterek mestere. De valójában nála is, mint a művészek legnagyobbjaiban, a megfoghatatlanban találjuk a megfoghatót.

Zenei pályafutásom során különösen emlékezetesek azok a momentumok, amikor Bachot interpretálhattam. Így amikor a Berlini Filharmonikusok Termének megnyitásakor én adtam az első zongoraestet a teremben, ahol a műsor első felében Bach prelúdiumokat és fűgákat játszottam a Wohltemperiertes

Klavierből. Majd amikor a Salzburgi Fesztivál Golden jubileumán (1970. augusztus 14) a Goldberg-variációkat játszottam, a műsor első felében Beethoven Hammerklavier szonáta szerepelt, és ezt a műsort azután sok más zenei központban megismételtem, így New York-ban a Carnegie Hall első szólóestemen, majd Londonban a Queen Elizabeth Hall koncertemen, Párizsban a Théâtre de Sanzelize-ben, Brüsszelben, Ausztráliában és természetesen Magyarországon.

Zalán Tibor

*Bach utolsó éjszakai sétája
Mühlhausenben*

Akármihez nyúlok, zene lesz belőle,
az út fáiból, bokrokból, csillagokból.
A templomig már nem megyek fel. Elég volt,
ez a népség nem vevő az én zenémre.

Bújik a hold. Csak bámulok föl az égre,
milyen harmóniákon feszül ez a bolt?
A csillagok hangjegyek rajta, és lágy moll
csorog le onnan a földi szenvedésre,

és a megbántásra, mely bennem megfogant.
Nagy kantátákat, ahogy Buxtehude is
a templomának, írtam volna, de sokan

zene helyett csak imázni akarnak itt.
Kiűzni a templomból a zenét? Ugyan!
Inkább elmegyek innen. *Gott is mein König.*

Johann Sebastian Bach.
Johann Sebastian Bach.